

الحمد للرحمن الرحيم

چگونگی مدیریت کلاس درس

تأليف : اسلام غفاری

با همکاری

دکتر محمد بیرامی و دکتر خداویردی عباسی راه

سرناسه	:	غفاری، اسلام .
عنوان و نام پدیدآور	:	چگونگی مدیریت کلاس درس / تالیف اسلام غفاری با همکاری محمد بیرامی و خداویردی عباس زاده
مشخصات نشر	:	چاراویماق (آذربایجان شرقی): اخلاق الهی، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	:	۲۶۲ص .
شابک	:	978-622-99794-5-7
وضعیت فهرست نویسی	:	فپا
یادداشت	:	کتابنامه : ص ۲۵۸ - ۲۶۲ ؛ همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع	:	کلاسدراری
موضوع	:	Classroom management
موضوع	:	معلمان -- روابط با شاگردان
موضوع	:	Teacher-student relationships
موضوع	:	تربیس اثربخش
موضوع	:	Effective teaching
شناسه افزوده	:	امی، محمد، ۱۳۶۶ -
شناسه افزوده	:	عباس زاده، خداویردی، ۱۳۴۸ -
رده بندی کنگره	:	B ۳۰۱۳
رده بندی دیویی	:	۳۷۱/۱۰۲۴
شماره کتابشناسی ملی	:	۵۸۸۳۱۷۳

چگونگی مدیریت کلاس درس

مؤلف : اسلام غفاری با همکاری دکتر محمد بیرامی و دکتر خداویردی عباس زاده
 ناشر : اخلاق الهی (طراح جلد و صفحه آرایی : محمد حمزه)
 نوبت چاپ : اول - ۱۳۹۸ (شمارگان : ۱۰۰۰ نسخه - قیمت : ۱۰۰۰۰ تومان)
 شابک : ۹۷۸-۶۲۲-۹۹۷۹۴-۵-۷ ISBN : 978-622-99794-5-7 (چاپ صحافی امین)
 کلیه حقوق نشر اعم از چاپی، الکترونیکی، تصویری، صوتی و ... محفوظ و متعلق به ناشر می باشد.
 نشانی : استان آذربایجان شرقی، چاروايماق - مرکزی (قره آغاج)، خیابان بهشتی شماره ۱۰
 پایین تر از مسجد سید الشهداء علیه السلام، انتشارات اخلاق الهی.

فهرست مطالب

پیشگفتار

۷

فصل ۱. توصیف وضعیت موجود و بیان مسئله، و گردآوری اطلاعات

۱۹

- ۱-۱. مقدمه : ۱۹
- ۱-۲. توصیف وضعیت موجود و بیان مسئله : ۲۶
- ۱-۳. گردآوری اطلاعات (شواهد یک) : ۳۱

فصل ۲. جزئیات و تفسیر یافته های علمی و بیان راه حل

۴۴

- ۲-۱. مقدمه : بر دکی و اخلاق ۴۴
- ۲-۲. پرورش اخلاقی کودکان ۵۴
- ۲-۳. کودکی سه - در مرحله عملیات عینی ۵۶
- ۲-۴. مراحل رشد بعد از ۶۱
- ۲-۴. رشد و تکامل و ضرورت مبالغه ۶۴
- ۲-۶. ویژگیهای دانش آموزان دوره ابتدایی ۶۵
- ۲-۷. اصول آموزش و پرورش دوره ابتدایی ۶۹
- ۲-۸. مراحل تعلیم و تربیت اسلامی ۷۰
- ۲-۹. اصول آموزش و پرورش ۷۳
- ۲-۱۰. آداب و وظایف معلم و شاگرد ۷۸
- ۲-۱۱. شناخت دانش آموزان ۸۷
- ۲-۱۲. مدیریت کلاس ۱۱۰
- ۲-۱۳. رهبری و هدایت کلاس ۱۶۱
- ۲-۱۴. روشهای کاهش و حذف رفتارهای نامطلوب ۱۶۹
- ۲-۱۵. روش تشویق ۱۷۹
- ۲-۱۶. اصول تشویق ۱۸۰
- ۲-۱۷. نتایج تربیتی روش تشویق ۱۸۱
- ۲-۱۸. روش تنبیه ۱۸۳
- ۲-۱۹. مراحل تنبیه در اسلام ۱۸۴

۲۰-۲	نکاتی مهم در امر تنبیه	۱۸۸
۲۱-۲	اصولی در مورد تشویق و توبیخ	۱۹۲
۲۲-۲	مهارت تشویق و تنبیه	۱۹۷
۲۳-۲	مهارت در برقراری انضباط	۲۰۶
۲۴-۲	۱- مفهوم انضباط	۲۱۲
۲۵-۲	انواع انضباط	۲۱۲
۲۶-۲	الف- انضباط شخصی	۲۱۲
۲۷-۲	ب- انضباط تحصیلی	۲۱۳
۲۸-۲	پ- انضباط واسطه‌ای	۲۱۴
۲۹-۲	ت- انضباط به معنای حفظ نظم و مقررات	۲۱۶
۳۰-۲	۱- تنبیه	۲۱۷
۳۱-۲	۳- تنبیه بدنی	۲۲۰
۳۲-۲	الف- علل روانی	۲۲۰
۳۳-۲	ب- علل جسمانی	۲۲۲
۳۴-۲	پ- علل اجتماعی	۲۲۳
۳۵-۲	تحلیل اصول آزادی و انضباط از نظر کانت	۲۲۵
۳۶-۲	۱- اصل آزادی	۲۲۵
۳۷-۲	۲- اصل انضباط	۲۳۰
۳۸-۲	مهارت‌های معلم در تدریس	۲۳۹

فصل ۳. انتخاب راه حل موقتی و اجرای نظارت بر آن، گردآوری اطلاعات (شواهد)

۲۴۸	۲) و نتیجه گیری
۲۴۸	۱-۳. انتخاب راه حل (راه حل‌های) موقتی و اجرای نظارت بر آن
۲۵۱	۲-۳. گردآوری اطلاعات (شواهد):

نتیجه گیری، انتقادات و پیشنهادات ۲۵۳

منابع و مأخذ ۲۵۸

پیشگفتار

در این اثر^۱، که با هدف بررسی و تبدیل کلاس شلوغ، پر سر و صدا و نا متعادل به کلاس آرام، منظم و متعادل، و با تحلیل دانش حرفه ای دانشگاهی یا معرفت علمی و تولید دانش حرفه ای محلی یا معرفت محلی که این دو دانش مکمل هم می باشند. ((معلمان باید آماده کنند خودشان را به بهره برداری و استفاده صحیح از دو منبع دانشی: یکی، دانش محلی یعنی اینکه خودشان می سازند و درونی است و دیگری بیرونی است یعنی دیگران (مثلا در دانشگاه) می سازند البته در این میان معلم در غالب موارد لازم خواهد داشت. دانش رسمی را به عنوان الهام بخش عمل خود مورد توجه قرار دهد و برای انتخاب بهترین کنش در مواجهه با مساله ای خاص، چه بسا آن دانش را هم باز سازی و تبدیل نماید. بدین گونه معلم دارای شایستگی حرفه ای لازم حتی در مواجهه با دانش رسمی و علم، بر خورده سازنده و خلاق از خود بروز خواهد داد.))^۲ (که با تحلیل و ترکیب و نقادی این دو دانشم شده است. ما سعی نمودیم که در ابتدای کار (مشکلی که با آن مواجه هستیم) با مطالعه و یادگیری جامع در این زمینه و اتکا و توکل بر معلم بزرگ و رب العالمین (داوند علیم و حکیم ...) و ... پرداختیم تا اینکه در اولین فرصت و زمان مناسب و با برنامه ریزی و مدیریت صحیح زمان، کنترل و استفاده بهینه از وقت، با سعه صدر و صبر و حوصله (نتیجه کار فرهنگی و تربیتی فوری نیست و اگر انسان صبور نباشد، موفق نمی شود. صبر و

^۱ این اثر یک مقاله اقدام پژوهی بوده که ما آن را بسط دادیم و تحلیل و تفسیر علمی نمودیم و به صورت یک کتاب

درآوردیم

^۲ منظور از معلم پژوهشگر، افرادی هستند که درگیر کلاس های درس و آموزش اند و با تفکر انتقادی و چون و چرا کردن در مسائل آموزشی، هدفشان اصلاح جریان آموزش و یادگیری در محیط های آموزشی است. هدف عمده و اصلی معلم پژوهشگر، نه صرفاً تولید دانش نظری، بلکه بهبود وضعیت های نامطلوب موجود و سپس دانش عملی است که بلادرنگ بتوانند در امور آموزشی تغییر و تحول مناسب با نیازهای دانش آموزان و محیط های آموزشی ایجاد کنند. معلمان پژوهنده، افراد اندیشه ورزی هستند که می خواهند با تحلیل وضعیت موجود برای بهبود آن راهکارهای عملی و کار ساز پیدا کنند، شعار پژوهش همراه آموزش می تواند شعار همه معلمان باشد در این رویکرد علم برای علم، جای خود را علم برای عمل می دهد. به عمل کار برآید به سخن دانی نیست. دو صد گفته چون نیم کردار نیست پس، هدف عمده معلم پژوهنده، تولید دانشی است که بی درنگ در آموزش و یادگیری، وی را بکار آید. (قاسمی پویا)

تلاش، بستری برای رشد و توفیق است؛ اما همه انسانها و از جمله معلمان و استادان باید توفیقات خود را از خدا بدانند. تا مبدا پیشرفتهای خود را در اثر زحمت و تلاش خود بیندارند؛ و از خداوندی که فکر و مغز و سلامتی و علم و توفیق به آنها داده است غافل نشوند؛ زیرا چه بسیارند افرادی که تحصیل و تدریس بیشتری دارند، ولی به همه توفیقات لازم، دست پیدا نمی کنند.^۱ بتوانیم مشکل کلاسی خودمان را حل و فصل نماییم که به نحو احسن در کلاس آرام و با نظم و انضباط و دارای اخلاق^۲ به تدریس مشغول باشیم. و حق و حقوق آموزشی و تربیتی هیچ یک از دانش آموزان عزیزمان ضایع نشود.

امروزه نظامهای آموزشی برای تحقق اهداف از پیش تعیین شده خود از عوامل گوناگونی بهره میگیرند. یکی از اساسی ترین و اصلی ترین عواملی که قسمت اعظم تحقق هدف های مذکور در گرو آن است، همان و شیوه عمل آنها در مدارس و کلاسهای درس است، بطوری که همه فواید آموزشی و سرمایه گذاری هایی که در امر آموزش و پرورش صورت میگیرد بدلیل مدیریت معلمان در کلاس درس و تحقق تدریس مطلوب است^۳، زیرا با این امر است که تمامی هدف های آموزش و پرورش تحقق می یابد. اساسی

۱. اَللّٰهُمَّ وَفَّقْنِيْ لِمَا تُحِبُّ وَ تَرْضٰى (خدایا مرا برانجام آن چه دوست داری و می پسندی) و اِذْهَبْ عَنِّيْ رِجْسًا وَ رِجْسًا (خدایا مرا از آلودگی و آلودگی ها پاک کن) اَللّٰهُمَّ اَخْرِجْنِيْ مِنْ ظُلُمَاتِ الْوَهْمِ وَ اَكْرِمْنِيْ بِنُورِ الْفَهْمِ اَللّٰهُمَّ افْتَحْ عَلَيْنَا اَبْوَابَ رَحْمَتِكَ وَ انْشُرْ عَلَيْنَا خَزَائِنَ عِلْمِكَ بِرَحْمَتِكَ يَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِيْنَ (خدایا مرا بیرون آور از تاریکیهای وهم، و به نور فهم گشایی از ما، خدایا درهای رحمت را به روی ما بگشا، و خزانه های علمت را بر ما باز کن به مهربانی ات ای مهربان ترین مهربانان). سُبْحَانَ مَنْ لَا يَغْتَدِيْ عَلَى اَهْلِ مَمْلَكَتِهِ، سُبْحَانَ مَنْ لَا يَأْخُذُ اَهْلَ الْاَرْضِ بِالْاَوَانِ الْعَدْبِ، سُبْحَانَ الرَّبِّ، فِي الرَّحْمِ، اَللّٰهُمَّ اجْعَلْ لِيْ فِيْ قَلْبِيْ نُوْرًا وَ بَصِيْرًا وَ فِهْمًا وَ عِلْمًا، اِنَّكَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ. پاک و منزّه است خدای عز و جل از اهل مملکتش تعدی و ظلم نمی کند. پاک و منزّه است خدایی که اهل زمین را به عذاب های رنگارنگ گرفتار نمی کند. ربه است خدای رؤوف رحیم. خدایا قرار ده در دلم نور و بینایی و فهم و دانش، مسلماً تو بر هر چیز توانایی.

۲. معلم باید با هنرمندی و مهارت، به نحو احسن برنامه ریزی نماید تا عقل دانش آموز را به حکمت و غضب او را به شجاعت و شهوت او را به عفت، تبدیل کند

۳. معلم تنها علم خود را منتقل نمی کند؛ بلکه می تواند همه کمالات را با رفتار و گفتار و آن هنگام که شاگرد به دیگران منتقل کند؛ آن زمان که شاگرد به یاس گرایش پیدا می کند، روح امید را در او بدمد و آن هنگام که شاگرد به غرور گرایش پیدا می کند، او را هشدار دهد. همان گونه که خداوند متعال در مسیر تربیت مردم، با منطق و برهان، احساس و عاطفه، مثال و تشبیه، تاریخ و داستان، بیان الگوهای مثبت و منفی، هنر و اخلاق و نیز وعده و تهدید، مردم را تربیت می کند، معلم و استاد نیز باید از همه این ابزارها بهره مند باشند. هرچه بهره ی آنها از این ابزارها بیشتر باشد، توفیقات آنها نیز بیشتر خواهد شد.

ترین عنصر در تدریس مطلوب را میتوان مدیریت کلاس در نظر گرفت. مدیریت کلاس یکی از چالشهای اصلی و اساسی معلمان امروز محسوب میشود. بطوری که طبق یکی از گزارشهای موسسه بین المللی آموزش و پرورش در سال ۲۰۰۴ حدود یک سوم معلمان در پنج سال اولیه تدریس خود از امر تدریس و شغل معلمی، دست میکشند و آن را رها میکنند این موسسه خاطر نشان میکند که کمبود مهارت، آسودگی، و اطمینان در مدیریت کلاس دلایلی بودند که معلمان برای ترک شغل و حرفه خود عنوان کرده اند.

توانایی اداره و هدایت کلاس بخش مهمی از کار هر معلم و کلاس و نیز بستر مناسبی برای یادگیری است. بنظر میآید معلم برای اداره مطلوب و منظم کلاس درس به دو مهارت احتیاج دارد: یکی، برقراری ارتباط موثر و مثبت با دانش آموزان و دیگری، مدیریت کلاس. این مدیریت باعث تسهیل امر آموزش و کاهش رفتارهای نا مطلوب در دانش آموزان میشود.

برای کمک به معلمان در جهت ایجاد جوی آرام و مطلوب در کلاس، چهار راهبرد پیشنهاد میشود: (الف) پیشگیری از رفتارهای نامطلوب دانش آموزان در کلاس (ب) برقراری ارتباط موثر و مثبت با دانش آموزان (ج) استندها روش یادگیری مشارکتی در کلاس (د) فراهم کردن جوی مثبت و مطلوب برای یادگیرنده و آموزش.

پیشگیری از رفتارهای نامطلوب دانش آموزان در کلاس به دلیل مهم است: یکی به دلیل عملی، یعنی پیش گیری از بروز رفتار نامطلوب بهتر از بهر و اقدام به تغییر آن رفتار است و دیگری به دلیل انسانی، یعنی معلم، دانش آموزان را به عنوان افرادی که هم یاد گیرنده اند و هم انسان می پذیرد، بنابر این، خود را مسئول اصلاح و برطرف کردن مشکلات آنها میداند. بطور کلی، پیشگیری بهتر از درمان است.^۱

^۱ به نظر کانت اساس تعلیم و تربیت دوری گزیدن از سستی و کاهلی و تحمل رنج و سختی است. تمایل به تن پروری، بزرگترین آفت تربیت است. بنابراین کودک باید از ابتدا به کار و تلاش خو کند و از راحت طلبی بپرهیزد. باید بدانیم که انرژی کودکان بسیار است و در انجام کارهای سخت، زود خسته نمی شوند. لازم است قبل از آنکه کودک به سستی گراید از این خصوصیت سود جسته و او را به کار وادار سازیم. نادید از منظر کانت، جنبه منفی و بازدارنده دارد، نه

کلاس درس محیطی است که در آن برقراری ارتباط و مدیریت پیچیده است و گاهی حوادثی پیش بینی نشدنی اتفاق میفتد که معلم باید با آن روبرو شود، بنابراین توجه ویژه معلم به مسائلی که موجب قطع توجه دانش آموزان و تحقق آموزش مناسب در کلاس میشود، لازم است.

مدیریت کلاس شامل کارکرد های سازمانی است که معلمان را ملزم به اجرای وظایف

طرح ریزی، سازمان دهی^۱، هماهنگی، هدایت، کنترل ارتباط، کلاس داری و

پژوهی مانند^۲ (راگ، ۱۹۹۳) رئوفی، مدیریت کلاس را با تاکید بر بُعد انسانی مدارس

اینگونه تعریف میکند، (مدیریت کلاس عبارت است از هنر به کار بردن دانش تخصصی

و بهره گیری از مهارت های کلاس داری در هدایت دانش آموزان به سوی اهداف

مثبت و افزایشده، به دیگر سخن، تأدیب و تنبیه اییاد مان «خارجی» در برابر تمایلات و خواسته های سرکش و حدناشناس آدمی است؛ وی می گوید: «تأدیب است، آ می را از این که تحت تأثیر کشش های حیوانی خویش از هدف غایی اش که انسانیت است منحرف شود، باز می گرد» به این ترتیب می توان گفت که تأدیب، فراهم سازی مدیرانه نخستین موانع خارجی برسر راه رشد و شکوفاسازی عقل عملی در مراحل بعدی زندگی است و به ساخت گرایش ها و کشش های وجودانسان مربوط می شود نه پینش ها و دانش ها، زیرا اجاست که نقش عادت دهی کودک در سنین اولیه در پرورش اخلاقی وی آشکار می شود. تا موانع خطرناک و سبب بروز زوئی، یعنی هوس های آنی و زودگذر، برطرف نشود، نوبت به پی ریزی هویت و شخصیت اخلاقی مثبت نخواهد رسید به ه این دلیل است که کانت در خصوص تقدم تأدیب بر تعلیم و فرهنگ می گوید: «مسامحه در تأدیب، زبان آورتر از مسامحه نسبت به فرهنگ(تعلیم) است؛ زیرا کمبودهایی از نوع اخیر را می توان بعدها در زندگی جبران کرد؛ ولی از سر سرک، صلاحیتوان شد و اشتباه در تأدیب را هرگز نمی توان جبران کرد».

۱. سازماندهی در کلاس درس شامل: سازماندهی دانش آموزان - شرایط فیزیکی محیط - فضای آموزشی و سازماندهی منابع و مواد آموزشی.

۲. دیویس معتقد است معلم در نقش مدیر کلاس به دلیل محدودیت زمانی در انجام وظایف خود باید به اموری بپردازد که با نقش سازمانی آنها مرتبط است بنابراین، میتوان با توجه به نقش سازمانی معلمان در نقش مدیریت کلاس چهار کارکرد اصلی برنامه ریزی، سازماندهی، نظارت و کنترل، هدایت و رهبری را در نظر گرفت با وجود این راگ، این چهار کارکرد اصلی را کارکرد های هماهنگی، ارتباطی و پژوهشی، همچنین جزئی از کارکرد های سازمانی مدیریت کلاس در نظر می گیرد. دیویس با خلاصه و جمع بندی سیستم یاد گیری در این چهار وظیفه اصلی، بطور تلویحی معتقد است مواردی را که راگ می افزاید در این چهار کارکرد مستترند. ضمناً دیویس معتقد است گرچه این چهار کارکرد مدیریتی فعالیت های متمایزی اند، ولی باید به آنها به منزله چرخه ای از فعالیتهای مرتبط با یکدیگر نگریست که در مجموع حیطه تخصصی معلم را معین میسازد، این کارکرد ها از وظایف مدیریت کلاس جدا نیست و امکان تأثیر گذاری در یادگیری دانش آموزان را فراهم می آورد.

مطلوب و مورد نیاز دانش آموزان و جامعه)، با بررسی تعاریف مدیریت کلاس معمولاً این مفهوم با مفهوم کلاس داری مترادف است. در مورد تعریف مدیریت کلاس اتفاق نظر وجود ندارد و هر کس به نوعی آن را تعریف کرده است. مدیریت کلاس عبارت است از : اقدام مشترک دانش آموزان و معلم کلاس و هدایت و کنترل علمی عوامل موثر در ایجا یک نظم منطقی برای حداکثر استفاده از فرایند یاد دهی و یادگیری. در تعریف فوق پنج ویژگی وجود دارد. الف) هر اقدامی برای ایجاد نظم یک طرفه نیست بلکه مشارکت دانش آموزان و معلم کلاس ، دو عنصر لازم برای چنین اقدامی است. ب) هدایت و کنترل علمی : هر اقدام تربیتی که سلیقه ای و بدور از ملاحظات روانشناختی گروه مورد هدایت و کنترل باشد محکوم به شکست است. ج) عوامل موثر : عامل موثر در ایجاد نظم ، تنها دانش آموزان و معلم نیست ده ها عامل در این مقوله دخالت دارد. د) نظم منطقی : سکوت یک نظم محاطی نیست که هر کسی میتواند تعدادی کودک را با تهدید و تنبیه ساکت نگه دارد که این سکوت محض ، نظم به حساب نمی آید. منظور از نظم منطقی، نظمی است که جنب و جوش کلاس که نتیجه ی یک آموزش فعال است در آن احساس شود. هـ) حداکثر استفاده از فرایند یاد دهی و یادگیری.

۱. هرگونه مقررات و نظم و انضباطی که با مقنضیات رشد روانی و سنی و نیازهای دانش آموز منطبق نباشد، فاقد ارزش آموزشی و پرورشی خواهد بود. زیرا انضباطی که مبتنی بر ترس و خشونت باشد نه تنها قدرت ابتکار، خلاقیت، و علاقه کودک را تضعیف می کند، بلکه به محض از بین رفتن عامل ترس، تمایلات سرکوفته و نیازهای برآورده نشده کودک را به عصیان و سرکشی، و ایجاد هرج و مرج وامی دارند.